

Onderhoud

Voor het voorbereiden, plannen en/of uitvoeren van onderhoud, een restauratie of verbouwing, kunt u specialisten inschakelen. De **Stichting Beheer Kerkelijke Gebouwen Noord-Nederland** (SKGB) adviseert en kan uw projecten begeleiden. Ook voor hulp bij beheer en financiering kunt u bij de SBKG terecht.

www.sbkg-noordnederland.nl

Monumentenwacht Fryslân helpt monumentenbezitters bij periodiek onderhoud en duurzaamheid. De medewerkers voeren bouwkundige inspecties uit, geven adviezen en praktische tips, en voeren klein (nood)herstel uit. De inspectierapporten bieden een goede basis voor een instandhoudingsplan. Het gaat hierbij om rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en objecten die een cultuurhistorische waarde vertegenwoordigen. Lees ook de **Onderhoudswijzer** op de website van Monumentenwacht Fryslân.

www.monumentenwachtfryslan.nl

De **Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed** (RCE) biedt de **Subsidieregeling Instandhouding Monumenten** (SIM) aan. Dit is een jaarlijkse subsidie voor regulier onderhoud van rijksmonumenten.

www.cultureelerfgoed.nl/domeinen/monumenten

Provinsjee Fryslân heeft een **subsidieregeling voor rijksmonumenten**. De regeling wijzigt elk jaar en kan voor onder andere onderhoud, restauratie of herbestemming zijn. De aanvraag is eenmaal per jaar open, doorgaans in de eerste week van september.

www.fryslan.nl/onderwerp/subsidies

Provinsje Fryslân heeft een regeling voor de verduurzaming van klein maatschappelijk vastgoed. Ook kerken vallen onder deze regeling: de **KlimOp-regeling**

<https://www.fryslan.frl/klimop>

Gemeente Opsterland heeft vanaf ... een subsidie voor gemeentelijke monumenten. Voor meer informatie over deze subsidie is de website van gemeente Opsterland te raadplegen.

www.opsterland.nl

Gemeente Opsterland heeft een subsidieregeling voor de tegemoetkoming in energiekosten voor maatschappelijke organisaties binnen Opsterland. Ook kerken kunnen gebruik maken van deze regeling, de '**Subsidieregeling Tegemoetkoming Energiekosten Maatschappelijke Organisaties Opsterland**'.

www.opsterland.nl

Het **Nationaal Restauratiefonds** (NRF) biedt financiële ondersteuning bij onderhoud, restauratie, herbestemming, verduurzaming of het aankopen van rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Via het NRF zijn er diverse mogelijkheden voor subsidies, laagrentende leningen en hypotheekleningen.

www.restauratiefonds.nl

Monumentenwacht Fryslan helpt monumentenbezitters bij periodiek onderhoud en duurzaamheid. De medewerkers doen bouwkundige inspecties, geven praktische tips en adviezen en voeren ook kleine (nood)herstelwerkzaamheden uit. De inspectierapporten kunnen als goede basis voor een instandhoudingsplan dienen. Het gaat om rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en objecten met een cultuurhistorische waarde. Lees ook de **onderhoudswijzer** op hun website.

www.monumentenwachtfyslan.nl

De **Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK)** zet zich in voor behoud, goed gebruik, professioneel beheer en het bevorderen van de belangstelling voor monumentale kerkgebouwen. Bekijk hun **kennisbank** voor tips over onderhoud en restauratie.

www.vbmk.nl

Naast de subsidiering door de overheid is er ook de mogelijkheid voor extra financiering door **(particuliere) fondsen**. Denk ook aan het betrekken van de **mienskip**. Zo is het mogelijk om een **'Vrienden van'** op te richten of een **stichting**, waarbij dorpsbewoners **donateur** kunnen worden van de kerk.

www.verenigingvanfondsen.nl/geld-nodig-voor-project

www.fondswervingonline.nl/regelingen

www.monumenten.nl

Restauratie

Voor het plannen, voorbereiden en uitvoeren van onderhoud, een verbouwing of restauratie, kunt u specialisten inschakelen. De **Stichting Kerkelijke Gebouwen Noord-Nederland (SBKG)** kan projecten begeleiden en u adviseren. Ook voor hulp bij beheer en financiering kunt u terecht bij de SBKG.

www.sbkg-noordnederland.nl

Museum Catharijneconvent kan hulp bieden bij kerkinterieurs en religieuze voorwerpen. Erfgoed specialisten adviseren of begeleiden bij het beheer en behoud, culturele waardebeoordeling en herbesteding.

www.catharijneconvent.nl/advies-voor-kerken

Voor projecten en restauraties van cultureel erfgoed zijn soms **Europese subsidies** beschikbaar.

http://eacea.ec.europa.eu/creative-europe_en

Het **Nationaal Restauratiefonds (NRF)** ondersteunt financieel bij onderhoud, restauratie, herbesteding, verduurzamen of aankoop van rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Via het NRF zijn subsidies, laagrentende leningen en hypotheekleningen mogelijk.

www.restauratiefonds.nl

Provinsje Fryslân heeft een **subsidiereregeling** voor **rijksmonumenten**. De regeling wijzigt jaarlijks en kan voor o.a.

onderhoud, restauratie of herbestemming zijn. De aanvraag is één keer per jaar open, meestal in de eerste week van september.

www.fryslan.fr/subsidies

Vergunning nodig of niet? Voor een kerkgebouw met een monumentale status, gelden extra regels voor een verbouwing. Ook voor restauraties die verder gaan dan regulier onderhoud en waarbij sprake is van vervanging van bestaand materiaal, is vaak een vergunning nodig. Bekijk of de werkzaamheden vergunningplichtig zijn via een stappenschema op het **Omgevingsloket** of neem uw plannen door met **de gemeente**.

www.omgevingsloket.nl

Voor restauratie, herbestemming en verduurzaming van gemeentelijke en provinciale monumenten en karakteristieke panden (aangewezen in bestemmingsplannen/omgevingsplannen of op de provinciale cultuurhistorische kaart) verstrekt **Cultuurfonds voor Monumenten Fryslân** leningen met een lage rente. Dit wordt uitgevoerd door het Nationaal Restauratiefonds.

www.cultuurfonds.nl/cultuurfonds-voor-monumenten

De **Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed** is een kenniscentrum en is adviseur bij ingrepen in rijksmonumenten. De rijksdienst heeft specialisten op technisch of waardestellend vlak.

www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/religieus-erfgoed

Verbouwen

Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) ondersteunt financieel bij onderhoud, restauratie, herbestemmen, verduurzamen of aankoop van rijksmonumenten. Via het NRF zijn subsidies, laagrentende leningen en hypotheekleningen mogelijk.

www.restauratiefonds.nl

Voor het plannen, voorbereiden en uitvoeren van onderhoud, restauratie of een verbouwing kunt u specialisten inschakelen. De **Stichting Beheer Kerkelijke Gebouwen Noord-Nederland (SBKG)** adviseert en kan uw projecten begeleiden. Ook voor hulp bij beheer en financiering kunt u terecht bij de SBKG.

www.sbkg-noordnederland.nl

Bij een ingrijpende verbouwing is het verstandig om een architect of bouwkundig tekenaar in te schakelen met kennis van en gevoel bij de verbouw van een kerk. Bedrijven die ervaring hebben met restauratieprojecten kunt u o.a. vinden via de stichting **Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM)**.

www.stichtingerm.nl/erkende-bedrijven

Wilt u weten of de verbouwplannen voor uw rijksmonumentale kerk kans van slagen hebben? Bespreek ze via de gemeente in het monumentenspreekuur bij **Steunpunt Monumentenzorg Fryslân**. Adviseurs van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Monumentencommissie van Hûs en Hiem en waar nodig de provincie Fryslân reageren daarna op het plan. Zo'n overleg in het voortraject voorkomt misverstanden of vertraging in de procedure bij de advisering op het uitgewerkte plan.

Vergunning nodig of niet? Voor een kerkgebouw met een monumentale status, gelden extra regels voor een verbouwing. Bekijk of een vergunning nodig is via een stappenplan op het **Omgevingsloket** of neem uw plannen door met **de gemeente**.

www.omgevingsloket.nl

Verbouwplannen voor kerken zonder rijksmonumentale status kunt u bespreken met de **welstands- en monumentencommissie**. Dit kan ook voorafgaand aan het vergunningtraject via een conceptaanvraag.

Duurzaamheid

Duurzaam en energiezuinig omgaan met een kerkgebouw start vaak met kleine maatregelen, zoals een energiezuinige cv, de thermostaat lager zetten, tochtstrippen en voorzetbeglazing. Vaak leveren kleine ingrepen ook meer op dan ingrijpende aanpassingen, waarbij het de vraag is of de investering zich terugverdient. Een bouwfysicus kan adviseren welke maatregelen het beste bij het gebouw en het gebruik passen.

www.stichtingerm/erkende-bedrijven

Het **Nationaal Restauratiefonds** (NRF) ondersteunt financieel bij onderhoud, restauratie, herbestedingen, verduurzamen of aankoop van rijksmonumenten. Via het NRF zijn subsidies, leningen met een lage rente en hypotheekleningen mogelijk.

www.restauratiefonds.nl

Lees de Duurzaamheidstips op de website van **Monumentenwacht Fryslân**.

www.monumentenwachtfryslan.nl

Vraag een energie-inspectie met aanbevelingen aan bij **Monumentenwacht Fryslân**. Er wordt tegelijk gekeken naar de bouwkundige staat. De monumentenwacht is er voor rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en objecten met cultuurhistorische waarde.

www.monumentenwachtfryslan.nl/products/energie-inspectie

Tips voor een **duurzame en 'groene' kerk** staan op verschillende websites.

www.groenekerken.nl

www.degroenemenukaart.nl/kerken

www.stichtingerm.nl

www.monumenten.nl/onderhoudenrestauratie/duurzame-en-energiebesparende-maatregelen

Voor restauratie, herbesteding en verduurzaming van gemeentelijke en provinciale monumenten en karakteristieke panden (aangewezen in bestemmingsplannen/omgevingsplannen of op de provinciale cultuurhistorische kaart) verstrekt **Cultuurfonds voor Monumenten Fryslân** leningen met een lage rente. Dit wordt uitgevoerd door het Nationaal Restauratiefonds.

www.cultuurfonds.nl/cultuurfonds-voor-monumenten

Vergunning nodig of niet? Voor sommige duurzaamheidsmaatregelen is een vergunning verplicht. Vul het

stappenschema in van het **Omgevingsloket** of informeer bij de gemeente.

www.omgevingsloket.nl

Nevenactiviteiten

De grootste kans van slagen heeft een activiteit die past bij de mienskip en bij de kerk. Alles wat te maken heeft met bezinning sluit aan bij kerken in het algemeen. Ga ook uit van het eigene van de kerk. De bouwstijl bijvoorbeeld, het interieur, de geschiedenis van de kerk en zijn omgeving en de verhalen.

Welke wensen zijn er in de **mienskip**? Door nevenactiviteiten te kiezen met en voor de mienskip, zorgt u voor een aanvulling voor dorp of stad. Ook ontstaat zo draagvlak, mensen die erachter staan, die trots zijn en de handen uit de mouwen willen steken. Betrek ook dorps- of stadsbelangen bij uw plannen.

Kijk naar de omgeving. Wat doen anderen al, concurreren we niet of is het juist een mooie aanvulling? Zoek aansluiting bij bestaande routes, projecten of evenementen. Of zet iets nieuws op samen met andere kerken of dorpen.

Soms is subsidie mogelijk voor een culturele nevenactiviteit, bijvoorbeeld vanuit het **Iepen Mienskipsfûns** van de provincie Fryslân.

www.fryslan.frl/beleidsthemas/iepen-mienskipfuns_41489

Kijk of gemeentelijke subsidie mogelijk is vanuit het

Deur op slot? Jammer, want vaak is een kerkinterieur de moeite van het bekijken waard. De Raad van Kerken van Friesland startte in 2004 **Tsjerkepaad**. Begonnen met 25 kerken, doen nu meer dan 250 kerken in Friesland mee aan de openstelling. Er komen jaarlijks 40.000 bezoekers op af.

www.tsjerkepaad.nl

Het **platform Toekomst Religieus Erfgoed** biedt nieuws, opinie, kennis en ruimte voor discussie en verbinding over voortgaand gebruik, her- en nevenbestemming van religieus erfgoed. Het platform is opgezet door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

www.toekomstreligieuserfgoed.nl

Meld uw kerk en activiteiten aan bij **kerken.frl**. Deze website toont interessante informatie en beelden van de binnen- en buitenkant van kerken in Friesland. Als aanleiding voor een bezoek of andersom: een bordje met QR-code bij uw kerk leidt bezoekers naar uw pagina op de website. De site heeft ook een activiteitenagenda.

www.kerken.frl

Herbestemming

De grootste kans van slagen heeft een herbestemming die past bij de mienskip en bij de kerk. Ga ook uit van het eigene van de kerk. De bouwstijl bijvoorbeeld, het interieur, de geschiedenis van de kerk en zijn omgeving en de verhalen.

Sluit aan bij **wensen in de mienskip**. Door een kerk een passende nieuwe functie te geven met en voor de mienskip, ontstaat een aanvulling voor dorp of stad. Daarnaast zorgt aansluiten bij de wensen voor draagvlak, mensen die erachter staan, die trots zijn en de handen uit de mouwen willen steken. Betrek ook plaatselijke belangen bij uw plannen.

Kenniscentrum Herbestemming Noord is een vraagbaak en helpt bij het tot stand brengen van duurzame herbestemmingen, met zo beperkt mogelijke kosten, met respect voor de monumentale waarden en met optimale inzet van subsidies en financieringsregelingen. Herbestemmingsverkenningen en haalbaarheidsonderzoeken kunnen hier deel van uitmaken. Het kenniscentrum is een samenwerkingsverband van Stichting DBF, Steunpunt Monumentenzorg Fryslân en Steunpunt Erfgoed Drenthe.

www.herbestemmingnoord.nl

Het **platform Toekomst Religieus Erfgoed** biedt nieuws, opinie, kennis en ruimte voor discussie en verbinding over voortgaand gebruik, her- en nevenbestemming van religieus erfgoed. Het platform is opgezet door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

www.toekomstreligieuserfgoed.nl

Voor kerkinterieurs en religieuze voorwerpen kunt u hulp vragen aan **Museum Catharijneconvent**. Erfgoed specialisten van Museum Catharijneconvent adviseren of begeleiden bij beheer en behoud, culturele waardebeoordeling en herbestemming.

www.catharijneconvent.nl/advies-voor-kerken

Welke (nieuwe) bestemmingen mogen er in uw kerk? Elk pand heeft een bestemming die is vastgesteld in een bestemmingsplan. Dit plan geeft aan hoe de grond gebruikt mag worden en wat er gebouwd mag worden. Vind de bestemming van uw kerk op www.ruimtelijkeplannen.nl

De **Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed** heeft een herbestemmingssubsidie voor karakteristieke gebouwen zoals kerken.

www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/subsidie-herbestemming-monumenten

Na het provinciale onderzoek Tink om 'e Tsjerken uit 2010, is een Team Fryske Tsjerken opgericht. In de gehele provincie Fryslân staan zij met tips en adviezen kerkeigenaren bij, die voor een herbestemming of andere uitdagingen staan. Het **coördinatiepunt Fryske Tsjerken** is ondergebracht bij het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân.

www.monumentenzorg.frl

Er is ook een **Platform Fryske Tsjerken**. Naast het Team Fryske Tsjerken zijn hierin afvaardigingen van alle kerkgezinden vertegenwoordigd en belangengroepen rond kerken. Ze bespreken twee keer per jaar allerlei kwesties en ideeën. Provincie Fryslân faciliteert het platform en het wordt ondersteund door Steunpunt Monumentenzorg Fryslân.

Breng uw vragen in via www.monumentenzorg.frl

Voor restauratie, herbestemming en verduurzaming van gemeentelijke en provinciale monumenten en karakteristieke panden (aangewezen in bestemmingsplannen/omgevingsplannen of op de provinciale cultuurhistorische kaart) verstrekt Cultuurfonds voor Monumenten Fryslân leningen met een lage rente. Dit wordt uitgevoerd door het Nationaal Restauratiefonds.

www.cultuurfonds.nl/cultuurfonds-voor-monumenten

De **Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen** (VBMK) kan helpen bij het zoeken naar een goede herbestemming voor uw gebouw. In een stappenplan komt u langs alle aandachtspunten die hierbij om de hoek komen kijken.

www.vbmk.nl/herbestemming

Vergunning nodig of niet? Voor bepaalde activiteiten kan het nodig zijn om een vergunning aan te vragen. Vul het stappenschema in van het Omgevingsloket of informeer bij de gemeente.

www.omgevingsloket.nl

Verkoop

Verliest een kerkgebouw de religieuze functie? Wanneer er draagvlak in de buurt of het dorp is voor behoud van het gebouw, kan onderbrengen van het eigendom in een (dorps)stichting een oplossing zijn. Zo kan het gebouw een maatschappelijke functie houden. Spreek voor het onderzoeken van het draagvlak eens met het plaatselijk belang of met de dorpencoördinator van de gemeente.

De **Stichting Alde Fryske Tsjerken** wil voorkomen dat monumentale kerkgebouwen verdwijnen. Ze doet dat door in bijzondere gevallen kerken in eigendom over te nemen. Ook zorgt de stichting voor een neven- of nieuwe bestemming, zodat de kerken 'levende stenen' blijven.

www.aldefrysketsjerken.nl

Na het provinciale onderzoek Tink om 'e Tsjerken uit 2010, is een **Team Fryske Tsjerken** opgericht. In de gehele provincie Fryslân staan zij met tips en adviezen kerkeigenaren bij, die voor een afstotingsproces of andere uitdagingen staan. Het coördinatiepunt Fryske Tsjerken is ondergebracht bij het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân.

www.monumentenzorg.frl

Een kerk verkopen is heel specifiek. Sommige makelaars zijn gespecialiseerd in de verkoop en aankoop van kerkgebouwen.

Het **Nationaal Restauratiefonds** (NRF) ondersteunt financieel bij onderhoud, restauratie, herbestemmen, verduurzamen of aankoop van rijksmonumenten. Via het NRF zijn subsidies, leningen met een lage rente en hypotheek mogelijk.

www.restauratiefonds.nl